

Ю. ОСТАПЕЦЬ(Ужгород)
 О. ПЕЛІН(Ужгород)
 М. ТОКАР (Ужгород)

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2010 р. В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Великий старт

На участь у президентських виборах 2010 р. ЦВК України зареєструвала 18 кандидатів на найвищу державну посаду. З них М. Бродський, О. Мороз, П. Симоненко, В. Ющенко і В. Янукович балотувались на пост президента країни й у 2004 р. Серед усіх кандидатів – вісім були висунуті політичними партіями, а десять – балотувались самовисуванцями. Політичними партіями були висунуті: Ю. Костенко (УНП), В. Литвин (Народна партія), О. Мороз (СПУ), П. Симоненко (виборчим блоком партій КПУ, ПП «Справедливість», ПП «Союз лівих сил», СДПУ (о)), Л. Супрун (НДП), Ю. Тимошенко (ВО «Батьківщина»), О. Тягнибок (ВО «Свобода»), В. Янукович (Партія регіонів). Уже в процесі виборчої кампанії С. Тігіпка став лідером ПП «Сильна Україна», а А. Яценюка підтримала ГО «Фронт змін» (згодом стала партією). Таким чином, офіційно у виборах брали участь вісім політичних партій, які висунули своїх кандидатів. Інші ж політичні партії або мовчазно споглядали за перебігом подій, або заявляли про свою підтримку того чи іншого кандидата.

Експерти напередодні виборів фаворитами виборчої кампанії назвали В. Януковича, Ю. Тимошенко, В. Ющенка, С. Тігіпка, А. Яценюка. Мета участі інших кандидатів у президентських виборах була різною. По-перше, низка кандидатів брали участь у виборах для того, щоб «розкрутити» власні політичні бренди напередодні наступних місцевих і парламентських виборів (у тому числі і фаворити виборчої кампанії). По-друге, деякі претенденти на найвищий пост в державі стали технічними фігурами, які співпрацювали зі своїми кандидатами-фаворитами. Роль технічних кандидатів також була різною: вони використовувалися фаворитами для забезпечення виборчих комісій «своїми» членами, критикували та очорнювали конкурентів своїх «господарів» і т. д. Серед таких можна назвати М. Бродського, С. Ратушняка (хоча він і заявляв про свою самостійність), І. Богословську, В. Протівсіх, О. Рябоконе, О. Пабата.

Значна роль у агітації кандидатів належала їх передвиборчим програмам (див.: Табл. 1). Назви їх у багатьох кандидатів визначали головний лозунг (месидж) президентської кампанії. І. Богословська проголошувала – «Дорога правди. Робота. Порядок. Віра», М. Бродський – «Друзі, давайте жити дружно», А. Гриценко «Присягаю народу України», Ю. Костенко – «Роби українське, купуй українське, захищай українське, бо це твоє» (український економічний націоналізм), О. Пабат – «За нас!» (нагадує «шариковське» – «Щоби всі!»), О. Рябоконе – «Через побудову громадянського суспільства до процвітання України», П. Симоненко – «Хто винен?», Ю. Тимошенко – «Україна перемаже. Україна – це ти», С. Тігіпка – «Україна: проект розвитку», В. Ющенко «Вільна, справедлива та сильна Україна», В. Янукович – «Україна – для людей», А. Яценюк – «Новий курс» [15].

Таблиця 1

Кандидати	Економічна платформа	Політичні реформи	Соціо-культурний вимір (соцзахист, мова, освіта, нац. відносини)	Міжнародні відносини, геополітична стратегія	Популістські обіцянки кандидатів
Тимошенко Ю.В. «Україна перемаже. Україна –	Пріоритетом буде розвиток наукоємних галузей нанотехнологій,	Депутати всіх рівнів обиратимуться за відкритими списками та	Громадяни отримають право ініціювати дисциплінарні справи проти нечесних суддів. Буде створено високо-якісне	Україна – член Євросоюзу. Дружні відносини з Росією та країнами СНД.	Відразу після кризи відновимо довгострокове іпотечне кредитування

це ти»	мікроелектроніки, ракетно-космічної, авіабудівної, суднобудівної, машино-будівної, інформаційних технологій. Зменшення податкового навантаження, скасування окремих податків, у тому числі і ринковий збір. Кредитні ставки будуть зменшені до європейсько-го рівня, кредитування бізнесу перейде на довгострокову основу — від 5 до 10 років. Будуть створені умови для просування продукції українських виробників на зовнішні ринки. Повернемо Україні статус провідного постачальника сільгосп-продукції і наблизимо якість умов життя у селах до міського рівня. Спеціальні податки на розкіш.	закріплюватимуться за відповідними округами. Органи місцевого самоврядування отримають право формувати свої виконавчі органи.	суспільне телебачення та радіомовлення, забезпечено доступ до Інтер-нету для всіх без винятку громадян. Вищим та середнім навчальним закладам буде надано повну організаційну та фінансову автономію. Буде завершено заміну шкільних випускних та вступних іспитів до вищих навчальних закладів зовнішнім незалежним тестуванням. Буде запроваджена система лікарняних кас, що зроблять медицину якісною і доступною для всіх громадян. Справедливий розподіл суспільного багатства та податки на розкіш. Пенсійна реформа. Розмір пенсії – не менше 60 % заробітної плати. Пенсія відкладатиметься на особистий рахунок і укладатиметься. Повернення вкладів Ощадбанку.	Створення боєздатної професійної армії.	купівлі житла під 2 – 4% річних на 10 – 30 років.
Литвин В.М. «Час народу»	Невідкладне прийняття комплексу заходів зі стабілізації національної валюти, забезпечення Завершення реформування системи оплати праці, провадження традицій колективізму. Повернення у державну власність газових і нафтових родовищ в Україні. Реформування між-бюджетних відносин: 70% коштів	Прирівняти корупцію до державної зради. Обов'язкове декларування доходів та витрат держслужбовців, членів їх сімей; Прийняття Виборчого кодексу, запровадження виборів до ВР України за відкритими списками, місцевих органів влади за мажоритарною системою, скорочення	Встановлення єдиних для всієї України справедливих тарифів на комунальні послуги. Скасування ПДВ у розрахунках за комунальні послуги; Зарплати і пенсії на рівні прожиткового мінімуму не оподатковуються. Надання державою молодим сім'ям пільгового кредиту на житло. Списання 25% суми кредиту після народження першої дитини, 50% – другої, повне погашення кредиту при народженні третьої дитини; врегулювання мовної ситуації в Україні: наповнення реальним змістом статусу	Реалізація політики позаблокового статусу України на основі активного нейтралітету, реалізація ідеї єдиного економічного простору з Ро-сією, Біло-руссю, Казахстаном, досягнення угоди з ЄС про співпрацю, вільне переміщення людей, товарів, послуг та капіталів; створення сучасних збройних сил України	Співвідношення мінімальної до максимальної заробітної плати в пропорції 1 до 5. Скорочення на 40 % державного апарату.

	залишається на місцях, 30% – до центру.	чисельності ВР України до 300 чоловік. Скасування інституту недоторканості.	української мови як державної; визначення засад функціонування російської мови як мови міжнародного спілкування в усіх сферах суспільного життя; забезпечення повноцінного застосування мов представників різних національностей у місцях їх компактного проживання.		
Янукович В.Ф. «Україна – для людей»	Стрижневим питанням динамічних перетворень стане застосування вже апробованої нами дієвої інвестиційно-інноваційної моделі розвитку. Малий та середній бізнес потребують не лише уваги, а й захисту з боку держави. Прийняття нового Податкового кодексу, зроблю Україну найбільш інвестиційно привабливою у Східній Європі. Забезпечу реалізацію національної програми відродження українського села.	Боротьба з корупцією, вдосконалення механізмів державної влади. Реформування системи правосуддя.	Стабільність цін на продукцію загального споживання: продукти харчування та медикаменти. Щомісячні соціальні виплати на кожну дитину. З 3 і до 13 років щомісячно по 250 грн., а з 13 і до 18 років по 500 грн. При народженні дитини сім'я отримує 25 тис. грн., другої дитини – 50 тис. грн., третьої і наступної – по 100 тис. грн. Збільшення кількості бюджетних місць у ВНЗ до 75%. Збільшення інвестицій в освіту. Відмова від ЗНО, змога вступати за допомогою атестату до ВНЗ. Надання російській мові статус другої державної.	Переозброєння армії сучасними видами зброями, новими технологіями. Збереження позаблокового статусу України. Відновлю дружні та взаємовигідні стосунки з Російською федерацією, ЄС, країнами СНД, стратегічне партнерство зі США, країнами «Великої двадцятки».	Моя мета – 50 млн. громадян України вже у 2020 році. Україна повинна за 10 років увійти до 20 найбільш економічно розвинутих країн світу. За 10 років – 1 млн. квартир для молоді, працівників бюджетної сфери і т.д.
Яценюк А.П. «Новий курс»	Україні потрібен Новий курс модернізації і розвитку. Країні необхідна нова індустріалізація. Йдеться про сучасну промислову революцію. За десять років ми зобов'язані створити нову господарську основу нашої країни Прискорений розвиток	Знищення корупції. Корупція закорінена в політичній системі. Пропорційна виборча система з відкритими списками. Закріплення конкретних партійних кандидатів у депутати за конкретними виборчими	Нова українська держава має реалізувати в країні не тільки права людини, а й головне право – бути Людиною. По-перше, це держава, вільна від нічим не обмеженого свавілля мізерної меншості за рахунок повного безправ'я переважної більшості громадян. По-друге, це держава, в якій люди не бояться, що їхня родина безпосередньо зіткнеться з наркоманією, проституцією, шахрайством, бандитизмом та	Жодні союзи не гарантують нам безпеку без сучасної боєздатної армії. Потрібно навчитися Надзвичайно важливий для нас проект, ініціатором та співавтором якого може і повинна стати Україна, – це проект Великої Європи. Геополітична стратегія –	Київ повинен стати лідером Східноєвропейського проекту інтеграції.

	українського сільського господарства.	округами. Право змінювати Конституцію необхідно закріпити виключно за народом.	вбивствами. Державна мова – українська. Неприпустимість дискримінації російськомовних та іншомовних громадян України.	формування єдиного простору Великої Європи від Атлантики до Тихого океану.	
Тігіпко С.Л. «Україна: проект розвитку»	Конкурентоспроможна економіка, тобто Стабілізація національної валюти, поновлення кредитування, розвиток великотоварного сільського гос-ва, спрощення податкової системи та податкового навантаження. Захист вітчизняного виробника. Створення Земельного банку. Розвиток інноваційних технологій. Кардинальна реформа ЖКГ.	Президентсько-парламентська республіка. Президент – центр державної виконавчої влади. Боротьба з корупцією. Верховна Рада, обласні ради повинні формуватись за відкритими партійними списками. Перерозподіл повноважень «центр – регіон» на користь регіонів.	Розвинена демократія, зниження рівня безробіття за рахунок реалізації державних інвестиційних проектів Незалежне правосуддя. Покращення умов материнства та дитинства. Послідовна реформа системи охорони здоров'я. Вирішення мовного питання. Єдина державна мова. Відповідний статус регіональних мов вирішують органи місцевого самоврядування.	Багатовекторна міжнародна політика з метою пошуку партнерства; активну дипломатичну роль України в своєму регіоні, відновлення активних контактів з країнами Середньої Азії, а також Індією та Китаєм. Рівноправні відносини з Євросоюзом. Побудова сильної контрактної армії, відновлення добро сусідських стосунків з Росією	Створення тисячі центрів ініціатив.
Богословська І.Г. «Дорога правди. Робота, порядок, віра»	Зменшити вдвічі на 5 років податки для легкої промисловості. Стати головними світовими гравцями на зерновому та продовольчому ринках, утворивши Зерновий Союз з Росією і Казахстаном. Закрити ринок для неякісних іноземних товарів. Відмова від податку на додану вартість. Відхід від доларизації української економіки.	Кількість чиновників буде скорочено вдвічі. Буде проведено реформу державної служби. Міністр як політична фігура буде визначати політику міністерства, а державні секретарі – забезпечувати професійну і деполітизовану роботу держслужбовців. Виборчу систему буде змінено: повернемо мажоритарну систему	Національна програма «Модернізація ЖКХ». За 4 роки всі населені пункти будуть забезпечені водою. За 5 років буде побудовано 9 сучасних діагностичних центрів. За 4 роки буде проведено масове переоснащення медичних закладів. Відмова від бездумного копіювання Болонських стандартів. Автономія ВНЗ. Повернення до 10 річної освіти. Розробимо та реалізуємо Національну програму «Освіта», що забезпечить високий рівень оплати праці вчителя та педагога, поверне повагу до професії та залучить до освіти високоякісних фахівців. Державною мовою є	Ми здобудемо міжнародне визнання нейтралітету України та надання гарантій безпеки країни від зовнішніх загроз, Україна стане Швейцарією XXI століття. Стратегічними партнерами нейтральної України будуть: Євросоюз, Китай, Індія, Бразилія, США. Наш особливий партнер – Росія.	Україна виступить з «Київською ініціативою» щодо проведення в Києві переговорів світового товариства відносно нового світового порядку. За 5 років у кожній області буде побудований сучасний Молодіжний центр інформації та культури для молоді.

		виборів до місцевих влад та змішану систему 50 на 50 до ВРУ та парламенту АРК. Депутат-ську недоторканість буде радикально обмежено.	українська мова. Держава забезпечить право користуватись російською мовою в освіті культурі і т.д.		
Юцен-ко В.А. «Вільна, справедлива та сильна Україна»	Податки будуть нараховуватися в залежності від матеріального стану громадян, заможні мають платити більше (спеціальний податок на предмети розкошу – яхти, вілли, лімузини). Держава запровадить податкові стимули для підприємств, спеціальні програми трудової мобільності, гнучкого реагування освіти на ринковий попит. Створення надійного механізму правових гарантій бізнесу, захисту власності, запобігання монополізму. Реалізація економічного інноваційного та інтелектуального потенціалу.	Вибори до Верховної Ради України відбуватимуться за відкритими списками, а до місцевих рад – за мажоритарною системою. Скасування недоторканості депутатів, суддів та Президента. Кількість депутатів буде скорочена. Створення нової системи державного управління (президентсько-парламентської республіки)	Реформування судової системи. Реформування пенсійного забезпечення. Боротьба з корупцією. ЗНО значно зменшило корупцію при вступі у вищі навчальні заклади, тому буде збільшена кількість держзамовлень.	Членство України в ЄС. Українці отримають право в'їзду до країн ЄС в безвізовому режимі, їх права за кордоном будуть захищені. Чорноморський флот Російської Федерації буде виведений з України до 2017 року відповідно до Конституції України та укладених угод. Європейський вектор зовнішньої політики.	Гривня стане єдиним платіжним засобом в Україні, на внутрішньому ринку не буде валютних розрахунків і цін в іноземній валюті.
Симоненко П. М. «Хто винен? Що робити? З чого почати?»	Націоналізація базових галузей промисловості. Відновлення народної власності на землю. Боротьба з тіньовою економікою. Розвиток системи державних банків. Спрямування державних	Забезпечити перехід влади до рук трудової більшості, громадський порядок, міжнаціональний мир і радикальну демократизацію політичної системи. Перетворення	Позбавлення банків права конфіскувати майно за борги фізичних осіб. Подолання безробіття, за рахунок повернення підприємств в державну власність. Держава нормативно обмежить максимальний рівень цін на товари першої необхідності, ліки і медикаменти. Надання російській мові	Перегляд міжнародних договорів, які були укладені не в користь України. Припинення отримання міжнародних кредитів, які обмежують суверенітет України. Повернення	Безоплатна медицина і освіта.

	інвестицій на розвиток і модернізацію транспортної, енергетичної інфраструктури. Соціалістичний шлях розвитку, централізоване планування	України на парламентську республіку. Прихід до влади професіоналів. Ліквідація недоторканності депутатів, посадових осіб, суддів. Народ отримає право обирати і відкликати суддів.	статусу другої державної мови. Захист культурно-мовних питань національних меншин. Обсяг інвестицій у освіту, науку, охорону здоров'я, культуру до 15 % ВВП.	схованого за кордоном капіталу. Позаблоковий статус України. Відновлення і всебічний розвиток відносин з країнами СНД і Росією. Єдиний економічний простір з Росією, Білоруссю, Казахстаном. Створення тристороннього економічного консорціуму за участю України, Росії та Європейського Союзу.	
Костенко Ю.І. «Роби українське, купуй українське, захищай українське – бо це твоє»	Стимулювання та підтримка національного виробника. Припинення зростання цін шляхом обмеження зловживання монополій. Забезпечення стимулюючої функції податків, підтримка малого та середнього бізнесу. Виведення на новий рівень аграрного виробництва.	Проведення виборів до парламенту за відкритими партійними списками. Заборона іменних блоків, як свідоме обдурювання виборців. Обмеження депутатської та суддівської недоторканності.	Вирішення проблеми безробіття через максимальне бюджетне, кредитне, податкове стимулювання внутрішнього виробництва. Забезпечення соціального захисту шляхом створення єдиного фонду соціального страхування. Розвиток інституту сім'ї, як основи здорового суспільства. Гарантування розвитку української мови, літератури, мистецтва; сприяння утвердження у суспільстві християнської моралі. Захист ідеологічних основ української державності через відновлення історичної пам'яті. Визнання вояків УПА борцями за незалежність України; сприяння загальносвітовому засудженню злочинної комуністичної ідеології на рівні з нацизмом з метою недопущення таких злочинів у майбутньому.	Вступ України до НАТО як єдиної ефективної на сьогодні системи безпеки. Створення професійної, технічно забезпеченої армії.	
Гриценко А.С. «Присягаю народу України»	Ефективне використання своїх стратегічних ресурсів, зменшення державного	Президент особисто очолює і формує уряд. Посилення місцевого	Скасування корумпованого техогляду автотранспорту. Буде сформовано перелік медичних послуг, які держава надаватиме	Протягом 5 років відмова від усіляких блоків. Якщо не буде для України спрощений	

	регулювання економіки. Підтримання розвитку бізнесу. Реформування податкової системи: Зменшення кількості ставок і спрощення податкового обліку. Розвиток сфери туризму. Розвиток та модернізація сільськогосподарської промисловості, яка буде приносити високі доходи.	самоврядування. Ліквідація районних державних адміністрацій, залишаться лише функції координації і контролю. Кількість міністерств і відомств (80) буде скорочена на 30 %.	кожному безкоштовно. Закон визначить мінімальну погодинну оплату праці, яка при повній зайнятості буде вище прожиткового мінімуму. Потужність та заможність середнього класу як запорука прогресивного демократичного розвитку країни. Повернення у школу «десятирічки». Державною мовою залишиться українська. Відміна пільгових вступів до ВНЗ.	візовий режим, то буде відновлено «дзеркальний». Створення контрактної боєздатної професійної армії.	
Тягнибок О.	Економічний націоналізм та соціальна справедливість. Заміна імпортованої продукції на продукцію національного виробництва. Розвиток середнього класу (не менше 60 % від працездатного населення). Заборона торгівлі землею сільськогосподарського призначення.	Люстрація влади. Україна – унітарна президентська республіка. Парламент – 300 депутатів. Введення простої процедури відкликання депутатів і суддів.	Національна програма «Репродуктивне здоров'я нації». Закон про захист української мови. Визнання факту окупації України більшовицькою Росією у 1918 – 1991 рр., публічний судовий процес над комунізмом, офіційне визнання геноциду українців, визнання боротьби ОУН та УПА боротьбою за незалежність.	Європейський україноцентризм. Ядерний статус України. Участь України у побудові Європи вільних націй. Професійна контрактна армія. Візовий режим з Росією.	Європейський україноцентризм – стратегічний курс держави.

Аналіз передвиборчих програм кандидатів дозволяє зробити ряд висновків відносно того, як бачать вони вирішення основних проблем суспільного розвитку:

1. Незважаючи на неефективність державного управлінського механізму, жоден з кандидатів на пост Президента не запропонував як поліпшити його ефективність.
2. Систему виборів до ВР України більшість кандидатів бачать пропорційною з відкритими партійними списками. Вибори до місцевих органів влади на їх думку мають проходити за мажоритарною системою (В. Литвин, Ю. Тимошенко, С. Тігіпко, І. Богословська та інші). Ряд кандидатів пропонували скоротити чисельність ВР України до 300 депутатів (В. Литвин, О. Тягнибок).
3. Слід відмітити, що ряд кандидатів пропонують повернутися до президентсько-парламентської форми правління з домінуванням інституту президентства (А. Гриценко, С. Тігіпко, О. Тягнибок та інші), а П. Симоненко взагалі пропонує ліквідувати пост президента.
4. Головний акцент передвиборчих програм кандидатами зроблено на соціальні питання. Саме в цьому блоці найбільша кількість популістських лозунгів і обіцянок. Найбільш популістською в цьому аспекті є програма І. Богословської.
5. Більшість кандидатів проголошують українську мову єдиною державною мовою (Ю. Тимошенко, В. Ющенко, О. Тягнибок, Ю. Костенко), ряд кандидатів проголошують про надання російській мові статусу державної (В. Янукович, П. Симоненко).
6. Неоднозначною є думки кандидатів відносно прерогатив зовнішньої політики. Яскраво вираженими є проросійський напрям (П. Симоненко, В. Янукович) та багатовекторний з європейською домінацією (Ю. Тимошенко).
7. Однозначною є точка зору кандидатів про реформування системи освіти в Україні. При чому ряд з них обіцяють повернення до 10-річної системи освіти (А. Гриценко, І. Богословська), відміну незалежного оцінювання знань (В.

Янукович), принципів Болонського процесу.

Регіональна агітація

Виборча кампанія на Закарпатті пройшла досить спокійно. Незначна електоральна вага Закарпаття (6 електоральних округів), структурованість та певна усталеність вибору закарпатців (голосування на президентських виборах 2004 р., парламентських 2006 та 2007 рр.) стали основними причинами того, що ряд кандидатів за всю виборчу кампанію так і не спромоглися відвідати Закарпаття.

Побували в найзахіднішому регіоні В. Литвин, В. Ющенко, А. Гриценко, Ю. Костенко, П. Симоненко, А. Яценюк. Візити претендентів на найвищий пост у державі були невиразними, а відтак і рейтингу їм не додали. Перебування в Закарпатті В. Литвина і А. Яценюка завершилися резонансними (скандальними) подіями. В ході візиту В. Литвин прийняв рішення про виключення з Народної партії міського голови Ужгорода С. Ратушняка, а А. Яценюка під час виступу на одній із центральних площ міста закидали сирими яйцями.

Керівниками виборчих штабів кандидатів у Президенти в Закарпатській області були призначені: В. Ющенко – С. Аржевітін (народний депутат України, фракція «НУ – НС» у ВР України), В. Януковича – О. Ледида (голова ЗОО Партії регіонів, підприємець), Ю. Тимошенко – О. Кеменяш (народний депутат України, фракція «БЮТ» у ВР України, підприємець), А. Гриценка – А. Варцаба (керівник ужгородського бізнес-інкубатора), С. Тігіпка – М. Попович (підприємець), В. Литвина – М. Сятиня (підприємець), С. Ратушняка – В. Химинець (підприємець), О. Тягнибока – О. Куцин (голова ЗОО ВО «Свобода»), А. Яценюка – Р. Бровді (голова ЗОО «Фронт змін», підприємець), О. Мороз – В. Граб (голова ЗОО СПУ), Ю. Костенко (голова ЗОО УНР І. Габор, викладач УжНУ). Штаби інших кандидатів так і не були розгорнуті впродовж виборчої кампанії.

5 грудня 2009 р. у м. Ужгород відбулася установча конференція Закарпатської обласної організації Української Народної Ради, котра створювалася з прицілом на підтримку кандидата в Президенти України В. Ющенка. Обласну організацію очолив Михайло Басараб. Проте, непорозуміння в центральному органі в Києві не дало змоги виробити єдину позицію з приводу підтримки єдиного кандидата [23].

У порівнянні з минулою передвиборчою кампанією учасниками виборчого процесу було змінено акцент агітаційної роботи. Зокрема, діяльність партійних осередків і штабів стала менш помітною, а головні площі міст і містечок краю майже взагалі перестали використовуватися для масової агітації. Систематичних зустрічей з трудовими колективами області практично не було. Ця кампанія у цьому відношенні була менш розмаїтою в Закарпатті, а ніж в попередні періоди. Основний акцент було зроблено на зовнішню рекламу – біл-борди з фотолікстрацією лідера та ключовими фразами передвиборчої програми. Набагато менше було задіяно й листівкової пропаганди.

Акцент при проведенні агітаційної роботи, як правило, робився на загальнонаціональній проблематиці: якою має бути форма правління України, чи доцільним є впровадження двох державних мов, конституційна реформа, вихід з економічної кризи та інше. Чимало галасу наробив «свинячий грип». Регіональні проблеми у виборчій агітації партій і виборчих блоків практично не обговорювались. Таким чином, необхідно констатувати, що жодна політична сила не змогла належним чином розрекламувати себе на обласному рівні. У цілому, якщо брати до уваги комплекс заходів, то у Закарпатській області найбільш потужно агітацію провели представники наступних політичних сил: БЮТ (Ю. Тимошенко), ГО «Фронт змін» (А. Яценюк), ВО «Свобода» (О. Тягнибок), Партія регіонів (В. Янукович), ПП «Сильна Україна» (С. Тігіпка).

Вулична агітація та поширення листівок штабами партій та блоків, а також їх прихильників була зведена до мінімуму (агітаційні палатки виставляли місцеві штаби В. Януковича, Ю. Тимошенко, В. Литвина, А. Яценюка). Натомість значно посилювалося використання засобів масової інформації в агітаційних цілях, зокрема через інформаційну мережу Internet, телевізійний простір, обласну пресу. Майже всі провідні політичні лідери мали відкритий і рівноправний доступ до самореклами на обласному телебаченні.

Мер Ужгорода наглядно використовував і «рухливу» агітацію. Значна кількість маршрутних автобусів у місті були обклеєні агітматеріалами на кшталт «Закарпатці – за Сергія Ратушняка!». Перші біл-борди С. Ратушняка з'явилися в місті 19 грудня 2009 р.

У порівнянні з попередніми виборчими кампаніями у Закарпатській області вплив друкованих засобів масової інформації на свідомість громадян був значно меншим. Незважаючи на традиційну для передвиборчого періоду комерціалізацію засобів масової інформації, цього разу практично не було використано ресурс «друкованого» спецпроектів різних політичних сил, що спостерігалось у 2006 р. Виняток становлять газети А. Яценюка «Новий курс» та Інформаційний бюлетень прихильників Ю. Тимошенко «Люблю Ужгород».

Залишилася практика подання у пресу тим чи іншим штабом політичних матеріалів на правах реклами. Щоправда масштаби її стали набагато більшими і розмаїтими. Причому друковані засоби масової інформації на цей раз не нехтували матеріалами ідеологічних противників, і, як би не було парадоксально, поряд друкували агітаційні статті навіть непримиримих суперників (перед другим туром).

Основний пласт суспільно-політичної інформації зосереджувався на шпальтах випробуваних часом друкованих періодичних видань «Новини Закарпаття», «Ужгород», «Срібна Земля. Фест», «Р.І.О.», «Трибуна», «Закарпатська правда». Газета облради «Новини Закарпаття» видрукувала програми всіх кандидатів у Президенти України. Цей друкований орган виявився найбільш відкритим у цілому для кандидатів на високу державну посаду.

Газета «Р.І.О.» основну частку політичної інформації подавала на користь власника цього видання – мера Ужгорода, кандидата у Президенти України С. Ратушняка. Неприховану антипатію щодо політики президента В. Ющенка загалом можна пояснити особистим (у тому числі бізнесовим) конфліктом між С. Ратушняком та В. Балогою. Аналогічну політику проводила й газета «Трибуна». В той же час на шпальтах цих газет друкувалась політична реклама кандидатів на пост президента С. Тігіпка, В. Януковича, Ю. Тимошенко, А. Гриценка, В. Литвина.

Мукачівські газети «Паланок» і «Старий Замок» навпаки намагалися подавати матеріали, які викривали політичну та бізнесову діяльність Ужгородського мера. Названі видання у позитивному світлі висвітлювали діяльність В. Балого та його соратників.

Слід також відзначити, що на рівні Закарпатської області виборча кампанія не минулася без використання брудних технологій та взаємних звинувачень. Найбільш це було пов'язано з протистоянням «Яценюк – Ратушняк» і «Балога – Ратушняк». Недарма Ужгородський мер на щорічному конкурс-проекті «Найвпливовіші люди Закарпаття. ТОП-50» за 2009 р. посів четверту сходинку і був названий «Людиною-війною». До речі, на першу сходинку цього рейтингу потрапив одвічний супротивник С. Ратушняка В. Балога, котрого визнали кращим номінантом під назвою «Дракон, що затаївся» [10а]. Цей титул, на наш погляд, повністю відповідає позиції, яку зайняв екс-керівник Секретаріату Президента напередодні та під час виборів Президента України 2010 р. (принаймні, до другого туру).

Елітні групи

Як і на попередніх виборах на Закарпатті зберігся чіткий розподіл груп впливу на чотири умовні елітно-бізнесові групи, кожна з яких підтримувала свого кандидата.

1. Група впливу, економічною основою якої є фірма «Барва», а донедавна політичну базу складала ПП «Народний Союз Наша Україна». У 2008 р. в ПП НСНУ відбувся розкол, що призвів до появи нової політичної партії «Єдиний центр», яку очолив у Закарпатті заступник голови ОДА – Іван Балога, а на теренах України – його соратник Ігор Криль. Ця подія вплинула на перестановки в органах місцевої влади на всіх рівнях. А завдяки тому, що Віктор Балога був главою Секретаріату Президента України адміністративний вплив партії поширився і на загальнодержавні масштаби.

Відтак, до ПП «ЄЦ» автоматично перейшли всі медійні ресурси групи: телерадіокомпанія «М-студіо», газети «Паланок», «Старий Замок», частково «Новини Закарпаття». Лідери: В. Балога, І. Балога, В. Петьовка.

2. Група «БЮТ». Економічна основа – бізнес структури Олександра Кеменяша та ін. Політична підтримка – ВО «Батьківщина», Блок Юлії Тимошенко. Медіа ресурси – газета «Місцевий час», ситуативне використання таких ресурсів газет як «Трибуна», «Р.І.О.». Лідери: О. Кеменяш, А. Сербайло та інші.

3. Група Сергія Ратушняка. Економічна основа – бізнес структури С. Ратушняка та його соратників. Адміністративний ресурс – структури виконкому м. Ужгорода. Після ксенофобного скандалу її лідера з А. Яценюком втратила політичну підтримку Народної партії (НП) і Блоку Литвина. Медіа ресурси – газети «Р.І.О.», «Трибуна», частково «Ужгород». Після прийнятого рішення балотуватися в Президенти України було утворено однойменний Блок Сергія Ратушняка. У міській раді м. Ужгород у фракції Народній виокремилася група Блок Сергія Ратушняка (4 депутати).

4. Група впливу, об'єднана навколо обласного осередку Партії регіонів (О. Ледида, В. Феєр, С.Беляков та ін.). Економічна основа – бізнес-структури Олександра Ледида та його однопартійців. Медіа-ресурси – «Закарпатська правда», ситуативна співпраця з різними ЗМІ.

Слід відзначити, що в процесі виборчої кампанії в Закарпатті почали формуватись ще дві елітні групи, хоча ще не яскраво виокремлені в групи впливу, які підтримували С. Тігіпка та А. Яценюка. ГО «Фронт змін» А. Яценюка на передодні виборів зі слів її закарпатського лідера Роберта Бровді мала свої структурні одиниці у всіх містах і районах Закарпаття [23]. В ході виборчої кампанії Р. Бровді використовував для політичної реклами шпальти обласної газети «Срібна Земля. Фест». Щодо прихильників С.Тігіпка, то його партійна структура розкручувалася найостаннішою (очолив бізнесмен Михайло Попович) [23].

Таким чином, напередодні виборів суттєвих змін у позиціонуванні владно-бізнесової еліти краю не спостерігалось. За виключенням розколу в НСНУ і створенні В. Балогаю політичної партії «Єдиний центр» та зародження нових впливових груп навколо С. Тігіпка та А. Яценюка. Також слід відзначити, що тривалий час Віктор Балога публічно не підтримував жодного кандидата і тільки напередодні голосування в першому турі заявив про підтримку В. Юценка.

Пілотне опитування в Ужгороді

Упродовж 19 – 20 листопада 2009 р. студенти кафедри політології факультету суспільних наук (ФСН) Ужгородського національного університету (УжНУ) провели пілотне опитування студентів 14 факультетів вишу щодо мотивації виборів Президента України. Методом інтерв'ю було опитано 447 респондентів віком від 18 років.

За результатами опитування було встановлено, що якби президентські вибори відбулися у кінці листопада, то близько 27% респондентів проголосували б за Юлію Тимошенко, близько 12% – за Арсенія Яценюка, близько 11,5% – за Віктора Януковича, близько 5,2% – за Сергія Тігіпка, близько 5,2% – за Віктора Юценка, близько 5% – за Володимира Литвина, близько 3,2% – за Олега Тягнибока, близько 2% – за Петра Симоненка, близько 1,6% – за Анатолія Гриценка, близько 1,6% – за Наталію Вітренко, близько 0,9% – за Іну Богословську. За інших кандидатів – загалом готові були проголосувати близько 1,8% респондентів.

Результати пілотного опитування студентів УжНУ дозволили сформувати програму та інструментарій репрезентативного дослідження мотивації виборців на виборах Президента України 17 січня 2010 р. 24 – 28 грудня 2009 р. ті ж студенти за районованою квотною вибіркою провели опитування мешканців м. Ужгород. Методом інтерв'ю опитано 295 респондентів віком від 18 років. Статистична похибка вибірки (з ймовірністю 0,95) не перевищувала 2,5%.

За результатами опитування було встановлено, що якби президентські вибори відбулися на 2 тижня раніше, то, з усіх ужгородців від 18 років близько 23,7% проголосували б за Юлію Тимошенко, близько 18,6% – за Віктора Януковича, близько 13,6% за Сергія Тігіпка, близько 7,8% – за Володимира Литвина, близько 7,1% – за Арсенія Яценюка, близько 4,7% – за Олега Тягнибока, близько 2,4% – за Віктора Юценка, близько 2% – за Петра Симоненка, близько 2% – за Олександра Мороза, близько 2% – за Анатолія Гриценка, близько 2% – за Сергія Ратушняка. За інших кандидатів були готові проголосувати загалом близько 1,7%.

Загальний аналіз результатів опитувань двох різних груп електорату показав як спільні риси, так і розбіжності у мотивації їх вибору Президента України. Спільною рисою у двох різних електоральних групах було впевнене прагнення голосувати за лідера перегонів – Юлію Тимошенко. Розбіжності у рейтингах Тимошенко у першій та другій групах респондентів склали близько 3%. Рейтинги інших кандидатів у Президенти України у групі студентів та мешканців Ужгорода значно відрізнялися. Особливо це стосувалося Віктора Януковича, Сергія Тігіпка та Арсенія Яценюка, рейтинги яких у першій групі респондентів майже у два рази відрізнялися від рейтингів у другій групі. Це надало підстави для більш ретельного аналізу мотивації та причин подібних розбіжностей.

Враховуючи, що головними претендентами на перемогу були представники різних статей, важливою стала відповідь респондентів на запитання: «Що для Вас принесло б більшу радість: вибір Президентом України жінки чи чоловіка?». Близько 46% студентів і 53% мешканців Ужгорода віддали перевагу чоловіку, як кращому варіанту на посаду Президента України. Тільки близько 27% студентів та 24% мешканців Ужгорода надали перевагу жінці-президенту. Ще близько 27% студентів УжНУ та 23% мешканців міста не визначилися у своїх перевагах до статі майбутнього Президента України.

Це надавало підстави для припущення про чітко визначений, сталий та максимально використаний «жіночий потенціал» у електораті Юлії Тимошенко (див.: Табл. 2). Електорати інших учасників перегонів не відрізнялися явною прихильністю за статевою ознакою.

Таблиця 2

Якби вибори Президента України відбулися в найближчу неділю, за кого проголосували б особисто Ви? * Стать респондента				
		Стать респондента		Разом
		Чоловік	Жінка	
Якби вибори Президента України відбулися в найближчу неділю, за кого проголосували б особисто Ви?	Інна Богословська		0,7	0,3
	Анатолій Гриценко	2,1	1,4	1,7
	Володимир Литвин	8,9	6,8	7,8
	Олександр Мороз	3,4	0,7	2,0
	Олександр Пабат	0,7		0,3
	Василь Противсіх	0,7	0,7	0,7
	Сергій Ратушняк	1,4	2,7	2,0
	Петро Симоненко	1,4	2,7	2,0
	Людмила Супрун		0,7	0,3
	Сергій Тігіпка	13,7	13,6	13,7
	Юлія Тимошенко	18,5	29,3	23,9
	Олег Тягнибок	6,8	2,7	4,8
	Віктор Ющенко	2,7	2,0	2,4
	Віктор Янукович	18,5	19,0	18,8
	Арсеній Яценюк	7,5	6,8	7,2
	Не став би голосувати ні за кого \ Проти всіх	13,7	10,2	11,9
Разом	100,0	100,0	100,0	

Електорат Юлії Тимошенко треба вважати максимально збалансованим за віком. Одночасно з тим, електорат Віктора Януковича та Сергія Тігіпка треба вважати зсунутим у бік «середнього віку» (від 30 до 50 років), а електорат Арсенія Яценюка – у бік молоді до 30 років (див.: Табл. 3). Встановлені відповідні зсуви електорату Віктора Януковича в бік середньої освіти, а електоратів Сергія Тігіпка і Арсенія Яценюка у бік середньої спеціальної та вищої освіти. Електорат Юлії Тимошенко є пропорційним за рівнем освіти (див.: Табл. 4). Все це дозволяє припустити про недостатню визначеність їх електоратів, що пояснює встановлені розбіжності у рейтингах різних електоральних груп.

Таблиця 3

Якби вибори Президента України відбулися в найближчу неділю, за кого проголосували б особисто Ви? * Вік респондента					
		Вік респондента			Разом
		До 30 років	Від 30 до 50 років	Старше 50 років	
Якби вибори Президента України відбулися в найближчу неділю, за кого проголосували б особисто Ви?	Інна Богословська	1,3	0,7		0,7
	Анатолій Гриценко	1,3	1,4	3,8	2,0
	Володимир Литвин	5,2	5,0	15,4	7,8
	Олександр Мороз	1,3	1,4	3,8	2,0
	Олександр Пабат	1,3			0,3
	Василь Протівсіх	1,3		1,3	0,7
	Сергій Ратушняк	2,6	1,4	2,6	2,0
	Петро Симоненко		0,7	6,4	2,0
	Людмила Супрун			1,3	0,3
	Сергій Тігіпко	10,4	18,6	7,7	13,6
	Юлія Тимошенко	26,0	20,7	26,9	23,7
	Олег Тягнибок	7,8	3,6	3,8	4,7
	Віктор Ющенко	2,6	2,9	1,3	2,4
	Віктор Янукович	11,7	22,9	17,9	18,6
	Арсеній Яценюк	10,4	6,4	5,1	7,1
Не став би голосувати ні за кого \ Проти всіх	16,9	14,3	2,6	11,9	
Разом		100,0	100,0	100,0	100,0

Таблиця 4

Якби вибори Президента України відбулися в найближчу неділю, за кого проголосували б особисто Ви? * Освіта респондента					
		Освіта респондента			Разом
		Середня	Середня спеціальна	Вища	
Якби вибори Президента України відбулися в найближчу неділю, за кого проголосували б особисто Ви?	Інна Богословська		0,9	0,7	0,7
	Анатолій Гриценко			4,1	2,0
	Володимир Литвин	14,3	9,6	4,8	7,8
	Олександр Мороз	5,7	2,6	0,7	2,0
	Олександр Пабат		0,9		0,3
	Василь Протівсіх	2,9	0,9		0,7
	Сергій Ратушняк		1,8	2,8	2,0
	Петро Симоненко	5,7	2,6	0,7	2,0

Людмила Супрун		0,9		0,3
Сергій Тігіпко	2,9	11,4	17,9	13,6
Юлія Тимошенко	20,0	24,6	23,4	23,5
Олег Тягнибок	2,9	3,5	6,2	4,8
Віктор Ющенко	8,6	2,6	0,7	2,4
Віктор Янукович	28,6	19,3	15,9	18,7
Арсеній Яценюк	5,7	4,4	9,7	7,1
Не став би голосувати ні за кого \ Проти всіх	2,9	14,0	12,4	11,9
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0

Принциповим щодо визначення мотивації вибору Президента України стала відповідь на запитання про готовність респондентів задля порядку поступитися своїми правами та свободами. З'ясовано, що не готові поступитися своїми правами і свободами задля порядку 49,8% студентів УжНУ та 56,9% мешканців Ужгорода. Можна припустити, що свобода – найважливіше, що у них є. Лише 30,2% опитаних студентів та 20,4% ужгородців готові поступитися своїми правами задля порядку. 16,9% студентам і 18,9% ужгородцям було важко відповісти на це запитання, а 3,1% студентів і 3,8% мешканців Ужгорода висловили свою власну думку з приводу цього питання. При цьому максимальний відсоток студентів, готових поступитися своїми правами і свободами, приходився на прихильників Анатолія Гриценка (42,9%), Віктора Ющенко – 34,8% та Петра Симоненка – 33,3%. Мінімальний відсоток студентів, готових поступитися своїми правами і свободами, перебував серед прихильників Арсенія Яценюка (13,2%), Олега Тягнибока – 14,3%, Сергія Тігіпка (17,4%) і Віктора Януковича – 17,4%.

Опитування мешканців м. Ужгород, що відбувалося в кінці грудня, показало значне зростання рейтингу Сергія Тігіпка (з 5,2% до 13,6%) та зменшення рейтингу Арсенія Яценюка (з 12% до 7,1%). Причина цих трансформацій полягала у здібності кандидатів у Президенти мобілізувати частину електорату, що готові поступитися своїми правами і свободами задля порядку в країні. Відсоток цього електорату між прихильниками Сергія Тігіпка зріс із 17,4% до 40%. Подібна трансформація електорату була притаманна лише Олегу Тягнибоку, який також покращив свій рейтинг за рахунок цієї категорії виборців. Арсеній Яценюк, навпаки, не зміг позиціонуватися «сильним лідером» та втратив голоси «шанувальників порядку».

Іншими факторами, що мотивували основні розбіжності вибору Президента України у досліджених групах, треба вважати:

- розбіжності у визначенні політичного шляху розвитку України (за соціалістичний шлях розвитку – близько 10% студентів і 18% мешканців Ужгороду);
- домінування прагматичних рис у портреті ідеального Президента України над політичними (чітка і послідовна позиція щодо виходу України з економічної кризи – досвід державницької роботи – 22,4%, розвинене почуття честі, нерозривність слова й діла – 16,9%, сильна воля, рішуча та «тверда рука» – 13,6%);
- значна диференціація симпатій електорату за демографічними ознаками. Наприклад, за Юлію Тимошенко були готові голосувати 29,3% всіх жінок та 18,5% чоловіків із загальної кількості ужгородського електорату).

Перший тур

У Закарпатській області було утворено шість територіальних виборчих округів, які включали в себе 776 виборчих дільниць (див.: Табл. 5).

Таблиця 5

ТВО	Територіальні межі
№ 69 (м. Ужгород)	м. Ужгород, Ужгородський район, м. Чоп
№ 70 (м. Мукачево)	м. Мукачево, Мукачівський район
№ 71 (м. Свалява)	Свалявський, Воловецький, В.Березнянський, Перечинський, Міжгірський р-ни
№ 72 (м. Хуст)	Хустський, Іршавський райони
№ 73 (м. Тячів)	Тячівський, Рахівський район
№ 74 (м. Берегове)	Берегівський, Виноградівський район

Явка виборців в першому турі склала 56,8 % (539 279, що взяли участь у голосуванні з 949054 виборців). В Закарпатській області явка виборців становила найнижчі показники по всій Україні. Тенденції найнижчої активності закарпатців у голосуванні підтверджувалися практично по всіх районах області. Якщо детальніше глянути на активність виборців у районному розрізі, то порівнюючи з 2007 р. відсоток участі у голосуванні закарпатців дещо виріс. Якщо тоді найактивніше голосували у Воловецькому (65,1%), Великоберезнянському (64,5%), Ужгородському (64,2%), Перечинському (60,8 %) районах та місті Чоп (63,4%), то 7 лютого 2010 р. цей показник був наступним: Воловецький район – 71,3%, Великоберезнянський – 69,4%, Перечинський – 67,3%, Ужгородський – 63,2%. Натомість найменшою активністю

відзначилися Тячівський район, де явка виборців сягнула всього 48 відсотків, місто Берегове – 48,4%, Рахівський район – 52,4%, Хустський район – 53,4%.

Результати голосування в Закарпатті були дещо несподіваними як для краян, так і України в цілому (див.: Табл. 6) [5; 6].

Таблиця 6

№	П І Б	РЕЗУЛЬТАТ	№	П І Б	РЕЗУЛЬТАТ
1	Янукович В.	29, 65 %	10	Симоненко П.	1, 08
2	Тимошенко Ю.	26, 23	11	Тягнибок О.	1, 02
3	Яценюк А.	10, 17	12	Противсіх В.	0, 31
4	Тігіпко С.	10, 00	13	Костенко Ю.	0, 27
5	Ющенко В.	5, 93	14	Богословська І.	0, 25
6	Литвин В.	3, 25	15	Супрун Л.	0, 17
7	Ратушняк С.	2, 61	16	Бродський М.	0, 11
8	Мороз О.	1, 58	17	Пабат О.	0, 08
9	Гриценко А.	1, 19	18	Рябоконт О.	0, 02

У Таблиці 7 подані результати голосування за кандидатів на пост Президента України в розрізі територіальних виборчих округів.

Таблиця 7

	№ 69	№ 70	№ 71	№ 72	№ 73	№ 74
Янукович В.	21,36	29,03	27,20	30,55	32,73	38,41
Тимошенко Ю	30,18	24,71	29,61	21,69	29,41	20,84
Яценюк А.	8,35	11,68	9,40	13,05	7,25	11,73
Тігіпко С.	15,03	12,46	7,87	9,89	7,89	6,70
Ющенко В.	3,74	5,38	5,65	6,80	8,48	5,33
Литвин В.	2,70	2,65	4,41	4,93	2,24	2,22
Мороз О.	0,78	1,15	2,63	1,52	1,22	2,21
Гриценко А.	2,34	1,14	0,97	1,04	0,56	1,07
Симоненко П.	1,21	1,36	1,27	0,80	0,95	0,94
Тягнибок О.	1,32	1,03	1,00	1,08	0,97	0,63

За результатами першого туру голосування можна зробити наступні висновки:

1. Закарпатська область – це одна із західних областей України, де переміг В. Янукович, набравши 29,65% голосів виборців. В інших західних областях України він набрав значно меншу кількість голосів виборців: Тернопільська – 9,2%, Волинська – 9,6%, Івано-Франківська – 5,11%, Львівська – 5,67% [1]. Найбільшу кількість голосів виборців В. Янукович отримав в Берегівському, Тячівському, Хустському районах. Традиційно заробітчанські Хустський і Тячівський райони (з російською орієнтацією заробітчани) віддали свої голоси за проросійського кандидата. Не останню роль в агітації за В. Януковича зіграло і московське православ'я. В 74 виборчому окрузі (Берегівський район), де проживають в основному угорці В. Янукович отримав найбільшу кількість голосів виборців на Закарпатті – 54%. Угорський електорат в Закарпатті різниться дисциплінованим голосуванням. При цьому відбувається воно за впливу двох конкуруючих політичних сил ПУУ (М. Ковач) та ДПУУ (І. Гайдош). На нинішніх виборах в першому турі перші вирішили не підтримувати жодного кандидата, а другі віддали свої голоси В. Януковичу, провівши при цьому хорошу агітаційну роботу. Свої голоси віддали за В. Януковича і представники інших національних меншин краю. Таким чином, боязнь українського націоналізму і проросійська орієнтація В. Януковича – це два основні чинники, які спонукали населення краю віддавати свої голоси за В. Януковича. Крім цього до чинників, які обумовили такий електоральний вибір, можна віднести: загальна політична апатія місцевого населення до виборів, сталий електорат регіоналів в області, розпорошеність голосів «демократичних» кандидатів, підтримка представників національних меншин [5; 6].

2. Ю. Тимошенко отримала 26,23 % голосів виборців, що на 3,42 % менше ніж у лідера перегонів В. Януковича. Найбільшу кількість голосів виборців вона отримала в м. Ужгород, Воловецькому, Свалявському, Великоберезнянському, Рахівському районах [1].

3. С. Тігіпко та А. Яценюк мали приблизно однаковий рейтинг по всьому Закарпаттю. Це свідчить про те, що закарпатці також хочуть бачити в вітчизняному політикумі нову третю силу, оскільки в нинішніх політиках вони розчаровані.

4. Чинний президент України В. Ющенко отримав на Закарпатті 5 позицію. Причини падіння його рейтингу є зрозумілими і не потребують зайвих коментарів.

5. Перший кандидат від Закарпаття на пост Президента України набрав у Закарпатті 2,61% голосів виборців, що засвідчує про низький його електоральний рейтинг в області. Навіть в обласному центрі мером якого він є С. Ратушняк отримав 5,36% голосів виборців. Його виборча кампанія базувалась: а) на впевненості про прихильність до нього місцевого електорату; б) скандалі з А. Яценюком, з приводу його національності, який через засоби масової інформації набув міжнародного резонансу; в) принциповому протистоянні з угрупованням В. Балого. Бажаних результатів основні месиджі кампанії С. Ратушняка не принесли [12].

6. Президентські вибори показали, що націоналістична ідеологія не має абсолютно ніякої підтримки в області,

оскільки Закарпаття полі етнічний регіон. Саме тому націонал-патріотичні сили отримали надзвичайно малу кількість голосів виборців: В. Ющенко – 5,93 % (але це рейтинг не правої ідеології, а скоріш його електоральний потенціал як інкумбента), О. Тягнибок – 1,02 %, Ю. Костенко – 0,27 %.

7. Не підтримують закарпатці і комуністичну ідеологію. Лідер комуністів П. Симоненко набрав 1,08% голосів виборців. Слід зазначити, що від виборів до виборів КПУ набирає все меншу кількість голосів виборців.

8. Незважаючи на те, що на Закарпатті більшість жителів проживає в сільській місцевості, В. Литвин, який у своїх рекламних роликах звертався до села, отримав на Закарпатті 3,25% голосів виборців.

9. Загалом вибори відбулися на Закарпатті без суттєвих порушень виборчого процесу. Ці вибори навіть називають найспокійнішими за всю історію незалежної України. Найбільш типовими були наступні порушення:

а) неточні списки виборців; б) підкуп виборців; в) значна кількість зіпсованих бюлетенів; г) дія адміністративного ресурсу [13].

10. Якщо уявити, що результати президентських виборів в першому турі це результати виборів до Закарпатської обласної ради за партійними списками, то склад обласної ради був би наступним: Партія регіонів – 32 депутатські мандати, БЮТ – 28, ПП «Сильна Україна» (С. Тігітко) – 10, ПП «Фронт змін» (А. Яценюк) – 10, НСНУ (В. Ющенко) – 7, Народна партія (В. Литвин) – 3. Це порівняння, звичайно є умовним, оскільки у виборах до обласної ради брали б участь угорські партії, ПП «ЄЦ» та інші. Але в такому разі кількість мандатів у головних фаворитів була б меншою. В 2006 р. до обласної ради були обрані наступні політичні сили: ВБ «Наша Україна» – 30 депутатських мандатів, БЮТ – 25, Партія регіонів – 15, Блок Литвина – 7, ПУУ (КМКС) – 5, ДПУУ – 4, СПУ – 4. В той же час таке порівняння показує настільки суттєво змінилась розстановка політичних сил в Закарпатській області.

Хроніка регіональних подій між першим і другим турами

Напередодні другого туру виборів Президента України в Закарпатті сталася низка цікавих подій, які мали суттєвий вплив на виборчий процес. Їх коротка хроніка виглядає таким чином:

1. Віктор Балога заявив про підтримку у другому турі кандидата В. Януковича і за даними ЗМІ пообіцяв йому 250 тисяч голосів виборців.

2. Місцеві лідери вдалися до публічних заяв на підтримку того чи іншого кандидата.

3. На підтримку Віктора Януковича В. Балогаю та ПП «Єдиний центр» був задіяний адмінресурс області (наради з працівниками освіти, медицини, культури тощо). У той же час такі заходи реальних результатів, як показала політична практика, не принесли, а скоріше навпаки зіграла проти В. Януковича, про що неодноразово говорили лідери закарпатських регіоналів [10].

4. Крайовий лідер «Фронту змін» Роберт Бровді заявив про паралельний підрахунок явки виборців на всіх 776 виборчих дільницях області [17]. Така акція була зроблена з метою унеможливити фальсифікувати явку виборців краю. Якщо врахувати, що більше 15 % закарпатців на заробітках, то зробити це цілком можливо. Наприклад, на президентських виборах 1999 р. в першому турі 31 жовтня голосувало 61,33% закарпатців, а в другому турі 14 листопада – 85,98 %, що на 24,65 % більше. Це в свою чергу становило понад 200 тисяч виборців.

5. Розкол інтелігенції з приводу підтримки того чи іншого кандидата. Наприклад, в газеті «Новини Закарпаття» інтелігенція краю підтримала В. Януковича [9], а в газеті «Трибуна» інша частина інтелігенції («май інтелігентніша», на думку деяких журналістів) підтримувала Ю. Тимошенко [8].

6. Напередодні другого туру В. Балога розіслав значну кількість поштових листів жителям області (за даними ЗМІ 500 тисяч). У листі говорилося про брудні часи правління В. Медведчука, про брутальні Мукачівські вибори, про побиття студентів у м. Свалява та про арешт бандугруповання на ужгородському стадіоні «Авангард» у листопаді 2004 р. Закінчується лист фразою: «Кожен голос за Ю. Тимошенко – це голос за повернення В. Медведчука». Лист був відправлений з метою зменшити рейтинг Ю. Тимошенко. Але цього не сталося і В. Балога був звинувачений у тому, що своїм листом тільки заподіяв шкоду іміджу В. Януковича, оскільки розсил був здійснений без відома і згоди обласного штабу В. Януковича [10].

Загалом же виборча кампанія напередодні другого туру виборів Президента України в Закарпатській області проходила досить толерантно і спокійно.

Другий тур

Якщо ж результати другого туру в Україні були в цілому прогнозованими, то результат волевиявлення закарпатців спрогнозувати було досить важко. Відтак і результат виборів для всіх був дещо несподіваним. У другому турі виборів у Закарпатській області перемогу отримала Ю. Тимошенко, незважаючи на те, що в першому турі переміг В. Янукович (див.: Табл. 8) [7; 10; 14].

Таблиця 8

	№69 %	№70 %	№71 %	№72 %	№73 %	№74 %	Закарпатська область, %
Тимошенко Ю.	58,87	43,46	59,23	50,17	53,48	51,46	51,8
Янукович В.	33,49	48,31	34,98	42,82	41,04	41,78	41,6

За даними ЦВК у виборах взяли участь 541 тисяч 245 громадян, що становило 56,37% від загальної кількості закарпатських виборців. ПП «Фронт змін» проводила паралельний підрахунок явки виборців і їх дані співпали з даними окружних виборчих комісій. В акції «Чесний вибір» було задіяно 776 активістів на всіх без винятку дільницях області.

Закарпатська область найпершою у другому турі повідомила результати виборів.

Підняти явку виборців обіцяла партія «ЄЦ», але у часовому проміжку між 17 січня і 7 лютого 2010 р. багато закарпатців виїхало на заробітки. І вийшло так, що мобілізація одних виборців не змогла компенсувати від'їзд інших. А згадана акція «Чесний вибір» очевидно запобігла використанню фальсифікацій з явкою виборців.

Сутність же електорального вибору в другому турі більшість місцевих політиків охарактеризували наступним чином: «закарпатців змусили голосувати не за, а проти того чи іншого кандидата» (Р. Бровді, ГО «Фронт змін») [17]; «це були вибори не за, а проти В. Януковича і Ю. Тимошенко» (В. Феєр, Партія регіонів) [10].

Уже після проголошення ЦВК В. Януковича переможцем виборів про підсумки президентської кампанії 15 лютого 2010 р. в Ужгородському прес-клубі говорив лідер місцевих «регіоналів» Олександр Ледида. Він зокрема зазначив, що «Центральний апарат партії та особисто наш лідер високо оцінили команду, яка працювала на Закарпатті. У нашій області отримано найбільш позитивний результат у Центрально-Західній Україні – за Януковича проголосувало більше 41% виборців. Динаміка хороша» [11а].

Рівень абсентеїзму

Якщо порівнювати із попередніми виборами, то активність голосування закарпатців завжди була на порядок нижчою ніж в середньому по державі. Серед основних причин низької явки в 2010 р. слід назвати наступні:

1. Трудова міграція. Значна кількість українських громадян, особливо з гірських районів, перебували на заробітках. Питання їх повернення або обліку з метою реєстрації в зарубіжжі вже традиційно залишилося не вирішеним. Як свідчать соціологи, більше 15 відсотків працездатного населення краю у цей час перебувало за межами країни (переважно, на заробітках).

2. Високий рівень абсентеїзму був зумовлений також і розчаруванням жителів Закарпатської області в результатах президентських виборів 2004 та парламентських виборах 2006 і 2007 рр. Це і підсумовує тенденції останніх років суспільно-політичного життя регіону, що вказує на поступове зменшення інтересу громадян до виборчого процесу. Рівень абсентеїзму цього разу фактично становив близько 43 відсотків. Причиною цього стало, насамперед, не вирішення основних обіцянок провладних сил, що стосувалися покращення загального рівня життя громадян після «помаранчевих» подій. Проте рівень недовіри владним політичним силам аж ніяк не означав більшу довіру опозиційним силам. Відтак, чи не вперше за роки незалежності України передбачалися низький рівень участі місцевого населення в майбутніх виборчих перегонках, загальна політична апатія, високий ступінь недовіри політикам, котрі вже давно (за політичними мірками) займали ті чи інші місця на владному Олімпі. Ці передбачення в основному збулися.

3. Участь у виборах не брали й представники неорелігійних напрямів, які традиційно і принципово байдуже ставляться до виборів.

4. Діяльність Віктора Балого і ПП «Єдиний центр» на зниження явки виборців (неоднозначність підтримки в першому і другому турах).

Резонансні заяви місцевих політиків та експертів

Р. Бровді (лідер ГО «Фронт змін» на Закарпатті, голова обласного штабу кандидата на пост Президента України А. Яценюка): «З огляду на те, що ГО «ФЗ» є новою політичною силою ми нічого не втрачаємо за результатами виборів, а тільки набуваємо. В майбутньому ми націлені на досягнення високих результатів» [16].

О. Ледида (керівник ЗОО ПР): Після першого туру виборів ніхто не зможе дорікнути В. Януковичу, що він є лідером лише Південно-Східної України»; «Ратушняку не дають спокою лаври Жириновського, але подібна «клоунада» закарпатцям не сподобається» [11].

С. Мошак: (член парламентської фракції Партії регіонів, закріплений за Закарпатською областю): «Представники ПП «ЄЦ» об'їжджали всю область, закликаючи не йти на вибори. Провокації, які чинила ця політична сила знищили будь-які спільні інтереси між ПР і ЄЦ» [20]; «Після виборів та перемоги В. Януковича ЄЦ із усім негативом, що його супроводжував піде у небуття» [21].

В. Петьовка: «Так склалося, що кожен голос за Тимошенко – це голос на підтримку за повернення В. Медведчука та його команди на Закарпаття. Я не бажаю такої перспективи для краю» [3].

С. Ратушняк (міський голова м. Ужгорода, кандидат на пост Президента України): «Штаби БЮТ лояльні до Балого. Керівництво БЮТ лояльне до Балого» [19]; «Янукович пообіцяв віддати губернаторство підставній особі від Балого. Цим клоуном буде О. Ледида» [19]; «Голосуючи за Януковича в Закарпатській області – ви обираєте бандформування братів Балог на подальше панування а краї. Ставлячи хрестик напроти прізвища Янукович – ми ставимо ХРЕСТ на собі і на державі» [18].

А. Сербайло (заступник голови обласного штабу кандидата у президенти Ю. Тимошенко): «У першому турі ми виконали програму мінімум. Суттєвих порушень, які б мали вплив на результати голосування не виявлено» [1].

П. Федака (фракція БЮТ Ужгородської міської ради): «Складається враження, що чиниться щось незрозуміле в керівництві Закарпатського БЮТ, яке просто зливає свою політичну силу...» [13].

С. Федака (історик): «Балого пообіцяв Януковичу в другому турі 250 тис. голосів виборців» [2].

Наслідки та перспективи

Виборча кампанія викрила низку проблем у регіональних партійних організаціях краю. По-перше, впродовж усієї виборчої кампанії П. Федака, який був виключений з ВО «Батьківщина» за порушення фракційної дисципліни при голосуванні в міській раді Ужгорода, говорив про недоліки в організації виборчої кампанії БЮТ. Він звинувачував колишніх своїх однопартійців у тому, що ті не проводять належним чином виборчу кампанію Ю. Тимошенко, а переймаються лише власним

іміджем. Між першим і другим туром голосування він став одним із ініціаторів створення громадського руху на підтримку єдиного кандидата від демократичних сил Ю. Тимошенко. До так званого руху ввійшли «Просвіта», Конгрес української інтелігенції, НРУ, кияни-закарпатці та мер Ужгорода С. Ратушняк [4]. Саме завдяки цій організації, за словами його очільника, Ю. Тимошенко вдалося отримати перемогу в Закарпатській області. В реаліях все далеко не так, оскільки всі вище названі організації активної роботи на теренах краю не проводять. Звинувачення обласного і міського керівництва БЮТ – це звичайна боротьба за лідерство в партії.

По-друге, виокремилася ряд центрів впливу і в обласній організації Партії регіонів, про що свідчать заяви регіональних лідерів цієї партії. Але розбіжності вони трактують як демократизм у роботі їхньої організації. Зокрема, група із 48 партійців звинуватила крайового лідера «регіоналів» Олександра Ледиду у бездіяльності під час виборчої кампанії, звернувшись із відповідною публічною заявою до Віктора Януковича [7а]. Щоправда згодом було заявлено одним із ймовірних ініціаторів заяви Юрієм Беляковим про відсутність будь-яких непорозумінь у лавах партії і готовність до серйозних справ на благо громадян краю.

По-третє, в Ужгороді відбулася обласна конференція ЗОО ПП «Сильна Україна» (13 лютого 2010 р.). Лідером регіональної організації був обраний підприємець Михайло Попович. Відразу в області було зареєстровано 18 осередків партії – у 13 районах та 5 містах обласного значення. За словами М. Поповича на Закарпатті відчувається великий інтерес громадськості до партії «Сильна Україна» й багато краян подали заяви про вступ до її лав.

По-четверте, 23 лютого 2010 р. БЮТ виграв справу у Львівському апеляційному адміністративному суді про відкликання 14 депутатів Закарпатської обласної ради, які на виборах 2006 р. пройшли до обласної ради за списками БЮТ, і які в подальшому покинули фракцію й приєдналися до широкої коаліції. Депутати були відкликані згідно з рішенням міжпартійного з'їзду БЮТ від 30 червня 2008 р. Якщо рішення буде виконано, то коаліція більшості (очолює І. Балого) зменшиться на 14 чоловік.

По-п'яте, традиційним став розкол місцевої інтелігенції у політичному питанні. Вибори черговий раз показали не стільки відсутність єдиної думки місцевих інтелігентів, скільки факт маніпулювання їхньою думкою, а відтак через них – волевиявленням крайового електорату.

По-шосте, чи не вперше за роки незалежності України в Закарпатті адмінресурс не був задіяний на повну силу під час виборчих перегонів. Принаймні той тиск, який робився в державних установах, медичних та освітніх закладах краю не виправдався згідно з результатами голосування. Використання адмінресурсу в Закарпатській області стало відчутним напередодні другого туру голосування. Зокрема, це стосується підтримки кандидата в президенти В. Януковича. Крім того, що його підтримали прихильники Партії регіонів (що є логічним), значної підтримки було отримано з боку партії «Єдиний центр», а також угорської та румунської національних меншин. Щоправда, як це не парадоксально у першому турі за абсолютного «мовчання» Віктора Балого та його команди В. Янукович набрав більше голосів виборців. У другому ж турі «Ресурс Балого» включився у роботу з підтримки головного «регінала». Проте результат виявився не очікувано низьким. Відтак, задіяний партією «Єдиний центр» адмінресурс Закарпатської області через зустріч з працівниками освіти та культури, медичної сфери все ж реальних результатів, як показала політична практика, не приніс.

По-сьоме, варто підкреслити відсутність проблем у роботі дільничних комісій, які в цілому оперативно й без надзвичайних ситуацій справилися зі своїми обов'язками. Внаслідок цього Закарпатська область першою передала Центральній виборчій комісії 100 відсотків даних з дільниць з виборів президента України 2010 р.

І хоча Закарпаття стало єдиною областю Західної України, де В. Янукович набрав понад 40 відсотків голосів виборців, усе ж загалом і тут він став «президентом меншості». Щодо загальної перемоги Юлії Тимошенко на Закарпатті, то навіть сам Олександр Ледида пояснив її переважанням в області «помаранчевих» симпатій. Коментуючи ж виборчий процес головний закарпатський «регінал» констатував, що: «ситуація на Закарпатті близька до європейської. Це засвідчила і кількість виборців, які взяли участь у голосуванні. У сусідніх з нами країнах на президентських виборах голосують, як правило, узагалі 35 – 42% виборців» [11а].

Що ж до перших наслідків президентських виборів, то ними стануть, передусім, перестановка сил в органах державної влади й місцевого самоврядування. І це все буде відбуватися на фоні підготовки до майбутніх місцевих виборів, формування якісного адмінресурсу. Цікавою є думка Олександра Ледида щодо подальших змін у краї: «Закарпаття відрізняється від Тернополя, Івано-Франківська, Донецька і Луганська, бо тут нема жодної ради, де б якась політична сила мала більшість. Отже, треба сідати за стіл і домовлятися, у тому числі про кадрові питання» [11а].

Що ж до конкретики, то найімовірнішими кандидатами після перемоги Віктора Януковича на посаду голови Закарпатської ОДА були «єдиноцентрал» Віктор Балого, губернатор Олег Гаваші, керівник виборчого штабу «регіоналів» на Одещині Едуард Матвійчук, закарпатський «регінал» Олександр Ледида і народний депутат-регінал Сергій Мошак (усі, крім останнього пройшли партійний вишкіл у «Нашій Україні») [22].

Варто звернути на ще одну особливість. Очевидно, що після певного затишшя знову проявлять себе сепаратистські тенденції. Уже в процесі виборчих перегонів з'явилися дві нові громадські організації краю, що діють у цьому напрямку. «Політичне русинство» спробує на міцність нову владу. І в залежності від того, як відреагує на такі дії «центр» буде залежати ставлення до всього українства не тільки окремих діячів краю, громадських організацій, а й регіональної влади в цілому. Відтак, питання соборності України повністю залежатиме від ефективності здійснюваної регіональної політики центральною владою.

Розуміючи складності нормалізації та адаптації до поствиборчого життя в Україні припускаємо, що все ж перші кроки нової влади негативно вдарять, насамперед, по «своєму» електорату, оскільки саме він буде в очікуванні найшвидших і, що найважливіше, найефективніших змін. А це відразу зробить «центру» буде складно.

1. Андрій Сербайло : «У першому турі ми виконали програму мінімум» // Місцевий час. – 2010. – 23 січня.

2. «Балога пообіцяв Януковичу забезпечити 250 тис. голосів» : (прес-конференція історика С. Федаки) // Р.І.О. – 2010. – 5 лютого.
3. Василь Петьовка : «Я маю чіткі аргументи як голосувати у другому турі» // Срібна Земля. Фест. – 2010. – 4 – 10 лютого.
4. В закарпатському БЮТі після виборів почалися «розбори» // Закарпатська правда. – 2010. – 13 лютого.
5. Закарпатські особливості виборів // Р.І.О. – 2010. – 23 січня.
6. Закарпаття голосувало (голосування за основних кандидатів у розрізі міст і районів) // Місцевий час. – 2010. – 23 січня.
7. Закарпаття за Юлю. Балога остаточно втратив контроль над областю // Місцевий час. – 2010. – 13 лютого.
- a. Заява групи «регіоналів» // Режим доступу до : <http://ua-reporter.com/>
8. Звернення представників української інтелігенції Закарпаття // Трибуна. – 2010. – 30 січня.
9. Звернення представників інтелігенції до мешканців Закарпатської області // Новини Закарпаття. – 30 січня.
10. На Закарпатті переконливо перемогла Тимошенко. Балога своєю підтримкою зробив ведмежу послугу Януковичу // Ужгород. – 2010. – 13 лютого.
11. Наші – серед найвпливовіших // Вісті Ужгородщини. – 2010. – 15 січня.
12. Олександр Ледида : «Результат В. Януковича в нашій області стане прикладом для всієї України» // Закарпатська правда. – 2010. – 23 січня.
13. Олександр Ледида : «Центральний апарат партії та особисто наш лідер високо оцінили команду, яка працювала на Закарпатті» // Режим доступу до : <http://ua-reporter.com/>
14. Підсумки голосування в Ужгороді по дільницях // Р.І.О. – 2010. – 23 січня.
15. Президентська кампанія 1 туру – перемогли гроші : (прес-конференція П. Федаки та Ю. Келемана) // Р.І.О. – 2010. – 23 січня.
16. Програми кандидатів на пост Президента України // Режим доступу до : <http://president2010.info/ua/news>
17. Провал Балоги // Р.І.О. – 2010. – 13 лютого.
18. Роберт Бровді : «Ми націлені на досягнення високого результату» // Срібна Земля. Фест. – 2010. – 21 – 27 січня.
19. Роберт Бровді : «Фронт змін» довів свою спроможність запобігти фальсифікаціям на Закарпатті» // Срібна Земля. Фест. – 2010. – 11 – 17 лютого.
20. Сергій Ратушняк : «Я голосую за Тимошенко» // Трибуна. – 2010. – 5 лютого.
21. Сергій Ратушняк : «Штаби БЮТ на Закарпатті лояльні до Балоги» // Трибуна. – 2010. – 30 січня.
22. Сергій Мошак : «Провокації, які чинив «ЄЦ» на Закарпатті підтвердили нашу позицію – нам із ними не по дорозі» // Р.І.О. – 2010. – 23 січня.
23. Сергій Мошак : «В. Янукович та Партія регіонів не розчарують українців» // Закарпатська правда. – 2010. – 23 січня.
24. Тужанський Д. У найближчі дні Янукович назве прізвище людини, яка наглядатиме за Закарпаттям / Дмитро Тужанський // Режим доступу до : <http://ua-reporter.com/>
25. <http://www.zakarpattja.net.ua>

SUMMARY

OSTAPETS JU., PELIN O., TOKAR M. THE REGIONAL SPECIFIC CHARACTERISTICS OF THE PRESIDENT ELECTIONS IN TRANSCARPATHIA

The article deals with the president elections of 2010 in Transcarpathia. The authors are stressing on the characteristics of the main groups of influence in the region, and they are using the data from the sociological research.